

ĮMONIŲ SOCIALINĖ ATSAKOMYBĖ KAIP VISUOMENĖS UGDYMO VEIKSNYS

Prof. dr. Jadvyga Čiburienė

Kauno technologijos universitetas

Anotacija. Straipsnyje įmonių socialinė atsakomybė (ISA) apibrėžiama kaip visuomenės vystymosi veiksnys. Apibūdinant ISA tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais, neapsiribota viena apibrėžtimi, bet pateikiama įvairiapusė samprata. Socialiai atsakingos įmonės savo veikla įgyvendina tiek nacionalinio, tiek globalaus darnaus vystymosi tikslus ir prisideda tiek prie bendruomenės, tiek prie visuomenės ugdymo. Darnios plėtros tikslų įgyvendinimas labai priklauso nuo ISA, kuri užtikrina ilgalaikį įvairių subjektų (darbuotojų, vartotojų, susijusių verslų, valdžios atstovų, bendruomenės, suinteresuotos visuomenės) pasitikėjimą ir vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei bei gamtai vertybiniais principais. Darbo rinkos dalyviai, vartotojai, kaip informacinės visuomenės dalis, informacinių ir ryšių technologijų žinias ir įgūdžius tiesiogiai tobulina tiek savo darbinėje veikloje, tiek įvairiuose vartojimo procesuose, todėl šiuo požiūriu ISA yra reikšmingas visuomenės ugdymo instrumentas. Ugdymo procesas apima praeities ir dabarties pasiekimus ir formuoja ateities lūkesčius.

Reikšminiai žodžiai: įmonių socialinė atsakomybė, darnus vystymasis, darnaus vystymosi tikslai, skepticizmas.

Įvadas

Visuomenės raida ir šalies ekonominis augimas yra neatsiejami nuo įvairiose ūkinėse veiklose ir struktūrose (ekonomikos sektoriuose, ekonominėse veiklos baruose, moksliniuose tyrimuose ir eksperimentinėje plėtroje, tarptautiniame bendradarbiavime ir pan.) nuolat vykstančių kiekybinių ir kokybinių pokyčių, lemiančių modernizaciją įvairiais aspektais. Modernizavimo procesai vyksta įvairiuose ūkinės veiklos sektoriuose globaliu lygiu ir įtraukia vis daugiau pasaulio valstybių ir veikiančių veiksmų. Vienas svarbių modernizavimo veiksmų yra įmonių socialinė atsakomybė (ISA), lemianti darnų vystymąsi ir visuomenės ugdymą. Socialiai atsakingos įmonės, siekdamos tiek nacionalinių, tiek globalių darnios plėtros tikslų, prisideda tiek prie bendruomenės, tiek prie visuomenės vystymosi.

Darniai besiplėtojantis verslas yra kiekvienos valstybės ekonominės raidos kelias ir siekis. Bet kurios valstybės ekonominės, socialinės ir aplinkosaugos problemos gali būti pradedamos spręsti mikroekonominu, t. y. įmonių ir organizacijų, lygiu visuose ūkinės veiklos sektoriuose ir lemti darnų vystymąsi visos šalies mastu.

1999 m. Pasaulio ekonomikos forume Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) generalinis sekretorius Kofi Annanas pirmą kartą pristatė „Pasaulinį susitarimą“ (Global Compact, 2019) ir pakvietė tiek pasaulio valstybių lyderius, tiek verslo vadovus jungtis prie laisvanoriškos socialinės atsakomybės iniciatyvos, viešai įsipareigojant laikytis gero elgesio principų. Šis JTO kvietimas skirtas verslo įmonėms ir organizacijoms, įvairioms tarptautinėms organizacijoms ir pilietinei visuomenei, raginant savo konkrečias veiklas vykdyti atsakingai, remiantis dešimčia svarbiausių principų, kurie suskirstyti į keturias sritis: 1) žmogaus teisių; 2) darbuotojų teisių; 3) aplinkos apsaugos ir 4) kovos su korupcija (1 pav.).

1 lentelė. JTO „Pasaulinio susitarimo“ sritys, gero elgesio principai ir jų esmė

Sritis	Principas	Principo esmė
1. Žmogaus teisės	1 principas	Siekiama, kad verslo organizacijos remtų ir gerbtų tarptautinę žmogaus teisių apsaugą savo įtakos srityje.
	2 principas	Siekiama, jog verslo organizacijos užtikrintų, kad jos pačios neprisidės prie žmogaus teisių pažeidinėjimo.
2. Darbo jėga	3 principas	Siekiama, kad verslo organizacijos paremtų asociacijų laisvę ir pripažintų teisę į veiksmingas bendras derybas.
	4 principas	Bet kokios formos privalomojo ar priverstinio darbo eliminavimas.
	5 principas	Siekiama panaikinti vaikų darbą.
	6 principas	Siekiama panaikinti diskriminaciją, susijusią su įdarbinimu ir profesija.
3. Aplinkos apsauga	7 principas	Siekiama, kad verslo organizacijos paremtų prevencines programas, užtikrinančias aplinkos apsaugą.
	8 principas	Siekiama, kad verslo organizacijos imtųsi iniciatyvų aplinkosaugos atsakomybei didinti.
	9 principas	Siekiama, kad verslo organizacijos skatintų aplinkai palankių technologijų vystymąsi ir platinimą.
4. Kova su korupcija	10 principas	Siekiama, kad verslo organizacijos kovotų su visomis korupcijos formomis (pvz., papirkinėjimu, kyšininkavimu ir pan.).

Šaltinis: Global Compact (2019)

JTO „Pasaulinio susitarimo“ tikslas – paraginti įvairių tipų įmones ir organizacijas veikti atsakingai ir nedaryti žalos aplinkai, kitoms įmonėms ir organizacijoms, atskiroms bendruomenėms ir valstybių visuomenėms. Šie JTO principai skatina pasaulio valstybių valdžios institucijas, nevyriausybinės organizacijos, verslą dalyvauti sprendžiant socialines ir aplinkos apsaugos problemas, prisidėti prie visuomenės raidos ir ekonomikos augimo ir rodo ĮSA (European Commission, 2020a) svarbą, ugdant šalies visuomenės aktyvumą ir pilietiškumą.

Mokslinėje literatūroje socialinė atsakomybė dėl poveikio visuomenei ir aplinkai dar įvardijama organizacijų socialine atsakomybe (OSA), šį terminą taikant valstybinio sektoriaus veiklai nusakyti, apibūdinant instrumentus, keliančius šalies visuomenės gerovę (OECD, n. d.; Mir, Shah, 2018). Tyrimuose ĮSA analizuojama įvairiais aspektais. Užsienio šalių mokslininkai Mir, Shah, (2018) apibūdina

ĮSA poveikį įmonių finansinei veiklai; Khan (2017) tiria pirkėjų ir vartotojų elgesį ir jo kaitos veiksnius; Allen, Craig (2016) sutelkia savo dėmesį į aplinkosaugos problemas; Leonski ir Beyer (2016) vertina ĮSA patirties ir ataskaitų teikimo svarbą; Marrewijk (2003) analizuoja teikiamą ĮSA naudą; McLutosh, Thomas, Leipzinger ir Coleman (2002) apibrėžia atsakomybės sampratą, vartodami alternatyvius terminus „atsakingas verslas“ (*responsible business*), „verslo pilietiškumas“ (*corporate citizenship*). Lietuvos tyrėjai gilinasi į ĮSA ir jos iniciatyvų diegimo kliūtis smulkiojo ir vidutinio verslo įmonėse (Česynienė, Neverkevič, 2009); aptaria ĮSA naudą ir informacijos atskleidimo galimybes bei rizikas ĮSA ataskaitose (Leitonienė, Šapkauskienė, 2016); apžvelgia ĮSA diegimą ir jo svarbą konkrečiose ūkinės veiklos srityse (Išoraitė, 2013) ir t. t.

ĮSA klausimai yra reikšminga diskusijų apie globalizaciją, konkurencingumą, darnų vystymąsi, informacinės visuomenės raidą tiek pasauliniu, tiek Europos Sąjungos (ES) šalių narių lygiu, dalis. ES šalyse narėse ĮSA siejama tiek su Lisabonos strategijos (2000 m.), tiek su Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos arba 2020 Europos strategijos (2020 m. Europa, 2010) atitinkamais ekonominiais, socialiniais ir aplinkosauginiais tikslais. Jau Lisabonos strategijoje buvo pažymėta, kad įmonės, taikančios ĮSA, prisidės prie naujų darbo vietų kūrimo ir darbo sąlygų gerinimo, darbuotojų teisių užtikrinimo, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimo, konkurencinių pranašumų stiprinimo ir pan., lemsiančių ES šalių narių sėkmingą ekonominį augimą. Europos Komisija (EK) „Integruotos ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo (2005–2008 metai) gairėse“ (EK, 2005) rekomendavo valstybėms narėms įvairiais būdais skatinti, plėtoti ir didinti įmonių socialinę atsakomybę. 2006 m. kovo 23 d. EK komunikatas „Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas siekiant paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu“ (EK komunikatas, 2006) nurodė, kad EK skirs daug dėmesio ĮSA skatinti, ypač tose ES šalyse narėse, kuriose ĮSA koncepcija mažiau taikyta, taip pat ir Lietuvoje. Pabrėžiant ĮSA koncepcijos svarbą teigiama, jog ji yra vertinama kaip esminis Europos socialinio modelio ir Europos darnaus vystymosi gebėjimų elementas ir priemonė.

ES Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos pagrindą sudaro trys tarpusavyje susiję prioritetai, skatinantys vienas kitą veikti:

- pažangus augimas – žiniomis ir inovacijomis grįsto ūkio vystymas;
- tvarus augimas – tausiau išteklius naudojančio, ekologiškesnio ir konkurencingesnio ūkio skatinimas;
- integracinis augimas – didelio užimtumo ūkio, kuriame užtikrinta ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda, skatinimas.

EK vertinimu, tvarus augimas priklauso nuo ĮSA, kuri užtikrina ilgalaikį darbuotojų ir vartotojų pasitikėjimą, plėtojimo. EK dokumentuose akcentuojamas darnus vystymasis yra šiuolaikinio pasaulio visuomenės ir valstybių, taip pat ir Lietuvos, raidos kelias, pagrįstas darnaus vystymosi pagrindiniais elementais – aplinkosauga, ekonomine ir socialine gerove, suformuluotais 1992 m. Rio de Žaneire

vykusioje JTO pasaulinėje aukščiausio lygio konferencijoje. Šioje konferencijoje buvo priimta Rio de Žaneiro deklaracija dėl aplinkos ir plėtros bei darnumo vystymo įgyvendinimo veiksmų programa „21 amžiaus darbotvarkė /Agenda 21“, kurią pasirašė 172 valstybių vadovai. Remdamasi šiais principais Lietuva, kaip ir kitos pasaulio valstybės, parengė nacionalinę darnaus vystymosi strategiją. Lietuvos nacionalinė darnaus vystymosi strategija patvirtinta 2003 m. ir yra atnaujinama pagal ES rekomendacijas (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2011). Joje Lietuvos ĮSA priskirta bendriesiems ekonomikos darnaus vystymosi uždaviniams ir įgyvendinama stiprinant socialinį dialogą, privataus ir viešojo sektorių bendradarbiavimą, užtikrinant darnų vartojimą ir gamybą. Akcentuojama, kad darnus vystymasis (socialinės gerovės augimas, ekonominė plėtra ir aplinkos tausojimas) įmanomas tik aktyviai dalyvaujant šalies visuomenei ir diegiant ĮSA principus, tačiau Lietuvoje ĮSA kol kas tik pradeda formuotis.

2015 m. JTO paskelbė Darnaus vystymosi darbotvarkę iki 2030 m. (2015), kuri apima daugelį politikos sričių. Joje išskirta 17 universalių pasaulinių ir tarpu-savyje susijusių darnaus vystymosi tikslų:

1. Panaikinti visų formų skurdą.
2. Panaikinti bada, užtikrinti apsirūpinimą maistu ir geresnę mitybą, skatinti darnų žemės ūkį.
3. Užtikrinti sveiką gyvenimą ir skatinti visų amžiaus grupių gerovę.
4. Užtikrinti visa apimančią ir lygiavertę kokybišką švietimą ir skatinti visą gyvenimą trunkantį mokymąsi.
5. Pasiiekti lyčių lygybę ir įgalinti moteris ir mergaites.
6. Užtikrinti visiems vandens prieinamumą, darnų valdymą ir sanitariją.
7. Užtikrinti visiems prieigą prie prieinamos, patikimos, darnios ir modernios energijos.
8. Skatinti tvarų, visa apimančią ir darnų ekonominį augimą, produktyvų įdarbinimą ir tinkamą darbą.
9. Plėtoti atsparią infrastruktūrą, skatinti visa apimančią ir darnią industrializaciją ir inovacijas.
10. Sumažinti nelygybę valstybėse ir tarp valstybių.
11. Padaryti miestus ir žmonių apgyventas vietas saugias, atsparias ir darnias.
12. Užtikrinti darnaus vartojimo ir gamybos modelius.
13. Imtis skubių kovos su klimato kaita ir jos padariniais veiksmų.
14. Išsaugoti ir darniam vystymui naudoti vandenynų ir jūrų išteklius.
15. Saugoti, atkurti, skatinti darnų žemės ekosistemų naudojimą, darniai valdyti miškus, kovoti su dykėjimu, sustabdyti žemės degradaciją, sustabdyti bioįvairovės praradimą.
16. Skatinti taikias visuomenės darniam vystymuisi, užtikrinti prieigą prie teisingumo visiems ir sukurti efektyvias, atskaitingas visų lygių institucijas.
17. Stiprinti vystymosi darbotvarkės įgyvendinimo priemones ir pagyvinti

globalią partnerystę darniam vystymuisi.

Šis dokumentas, pakeičęs 2000 m. JTO suformuluotus „Tūkstantmečio vystymosi tikslus“, kelia didesnius iššūkius ir aktualus ne tik skurstančioms šalims, bet ir visoms 192 valstybėms, kurių vadovai, tarp jų ir Lietuvos, pasirašė šią rezoliuciją. Svarbiausios darnaus vystymosi dimensijos: ekonominė, socialinė-kultūrinė ir ekologinė, lemiančios pažangą ir teigiamus pokyčius šalies visuomenės gyvenime, gali būti realizuojamos plėtojant ĮSA.

Mokslinę problemą apibūdina šie klausimai: Kokie dokumentai apibūdina įmonių socialinės atsakomybės svarbą šalies ekonominiam vystymuisi ir visuomenės raidai? Kokią įtaką įmonių socialinė atsakomybė daro ekonominiam vystymuisi ir visuomenės raidai? Ar tinkamai įgyvendinami įmonių socialinės atsakomybės gero elgesio principai šiandieninėje informacinėje visuomenėje?

Tyrimo objektas – įmonių socialinė atsakomybė kaip visuomenės ugdymo veiksnys.

Tyrimo tikslas – ištirti įmonių socialinę atsakomybę kaip šiuolaikinės visuomenės ugdymo priemonę.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, statistinių duomenų lyginimas bei interpretacija.

Įmonių socialinė atsakomybė

ĮSA klausimai yra aktualūs ir plačiai nagrinėjami pasauliniu lygiu. Lietuvos tyrėjai taip pat įsitraukė į šias diskusijas. Mokslinėje literatūroje ĮSA apibūdinama įvairiais aspektais, kaip pateikta 2 lentelėje, iliustruojančioje nacionalinius ir tarptautinius vertinimus. Svarbu pabrėžti, kad valstybių valdžios institucijos, įskaitant ES, tarptautinės organizacijos, pvz., tarptautinė Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO), Tarptautinė darbo organizacija (TDO), kuri yra JTO specializuota agentūra, teigiamai vertina ĮSA, remia ir skatina atsakingą įmonių elgesį. Apibūdinant ĮSA tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais, neapsiribota viena apibrėžtimi, bet pateikiama ir įvairiapusė samprata.

2 lentelė. Įmonių socialinės atsakomybės samprata

Šaltinis	Samprata
LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2018	ĮSA yra įmonės atsakomybė už jos poveikį aplinkai ir visuomenei, tai principas, kai įmonė ar organizacija kartu su veiklos partneriais ieško inovatyvių sisteminių socialinių, aplinkosaugos, ekonominės gerovės problemų sprendimo būdų.
Nacionalinė įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009–2013 metų programa, 2009	ĮSA yra įmonių politika ir praktika, kai jos, laikydamosi įstatymų, tarptautinių susitarimų ir sutartų elgsenos normų, į savo veiklos vidinius procesus ir išorinius santykius savanoriškai integruoja socialinius, aplinkosaugos ir skaidraus verslo principus.

Leitonienė, Šapkauskienė, 2016	ĮSA yra principų rinkinys ir iniciatyvos, kurios gerina įmonės valdymą ir ataskaitų teikimą, kurios didina įmonės patikimumą ir konkurencingumą bei patrauklumą klientams ir potencialiems investuotojams.
Česynienė, Neverkevič, 2009	ĮSA yra tokia įmonių elgsena, kai jos į savo veiklą savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosaugos klausimus, o santykiuose su visais suinteresuotais visuomenės, verslo ir valdžios atstovais vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei bei gamtai vertybiniais principais.
EK, 2011	ĮSA apibrėžiama kaip įmonių atsakomybė už jų poveikį visuomenei; įmonės į savo verslo veiklą ir pagrindinę strategiją, glaudžiai bendradarbiaudamos su suinteresuotaisiais subjektais, turėtų būti įdiegusios aplinkosaugos, etinių, žmogaus teisių ir vartotojų teisių principus ir procedūras, siekdamos: 1) užtikrinti kuriamos vertės maksimizavimą savininkams ir (arba) akcininkams, kitiems suinteresuotiesiems subjektams ir visai visuomenei; 2) pastebėti galimą neigiamą įtaką, užkirsti jai pasireiškimo galimybes arba ją sušvelninti.
EC, 2020a	ĮSA apibūdinama kaip įmonių atsakomybė; ji apima: 1) socialinių, aplinkos, etinių, vartotojų ir žmogaus teisių klausimų integravimą į įmonių verslo strategiją ir veiklą; 2) įstatymų laikymąsi.
ILO, 2017	ĮSA (TDO vartoja ir alternatyvią terminologiją – „atsakingas verslo elgesys“, RBC <i>responsible business conduct</i>) apima visas pagrindines verslo atsakomybės sritis, tokias kaip: informacijos atskleidimas, žmogaus teisės, užimtumas ir darbo santykiai, aplinka, kova su kyšininkavimu ir korupcija, vartotojų interesai, mokslas ir technologijos, konkurencija ir mokesčiai.
OECD, n.d.	ĮSA (EBPO vartoja alternatyvią terminologiją – „atsakingas verslo elgesys“, RBC) apibrėžiamas kaip teigiamas indėlis į ekonominę, aplinkos ir socialinę pažangą siekiant darnaus vystymosi ir išvengiant neigiamo poveikio, susijusio su tiesiogine ir netiesiogine įmonės veikla, produktais ar paslaugomis, ir šalinant neigiamą poveikį.
Mclutosh, Thomas, Leipzinger, Coleman, 2002	ĮSA tyrėjai vartoja alternatyvius terminus „atsakingas verslas“, „verslo pilietiškumas“, nors įmonių pilietiškumą apibūdina plačiau negu ĮSA, nes įmonės turi įsitraukti ir į viešosios politikos formavimą, jos yra tiek privatus, tiek vieši subjektai.

Lietuvos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dokumentuose (LR socialinės apsaugos..., 2020) akcentuojami du esminiai JTO ĮSA sampratos aspektai, t. y. įmonės atsakomybė už jos poveikį aplinkai ir visuomenei. Dokumentuose patikslinama, kad socialiai atsakinga įmonė bendradarbiauja su veiklos partneriais (tiek su visuomeniniais, tiek su valstybinio sektoriaus), siekdama užtikrinti inovatyvius sisteminius socialinių, aplinkosaugos, ekonominės gerovės problemų sprendimo būdus. Lietuvos nacionalinėje įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009–2013 metų programoje (2010) aiškiai išryškintos JTO „Pasaulinio susitarimo“ keturios sritys, kurių pirmosios dvi (žmogaus teisės ir darbo jėga) apibendrintos kaip socialiniai santykiai, o trečioji ir ketvirtoji – kaip aplinkosauga ir skaidraus verslo vykdymas. Mokslinėje literatūroje (Leitonienė, Šapkauskienė, 2016) ĮSA dažniausiai apibrėžiama kaip principų rinkinys ir iniciatyvos, pasireiškiančios įvairiose įmonės funkcijose ir veiklose įvairiais lygiais (vidiniuose procesuose ir išoriniuose santykiuose), gerinančiais įmonės valdymą ir ataskaitų teikimą, kurie didina įmonės patikimumą, konkurencingumą ir patrauklumą klientams ir potencialiems investuo-

tojams. Česynienė, Neverkevič (2009) pabrėžia, kad ĮSA išskiria tai, jog įmonės į savo veiklą savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosaugos klausimus, vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei ir gamtai vertybiniais principais.

Įvairiapusį ĮSA veikimą apibūdina EK (2011), jį apibrėždama kaip įmonių veiklos atsakomybę už jų poveikį visuomenei darnaus vystymosi požiūriu. Svarbu, kad ĮSA koncepcija remia ir sudaro sąlygas JTO „Darnaus vystymosi darbotvarkės 2030 m.“ (2015) ir susijusių darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimui (EC, 2019). ĮSA svarbą EK (EC, 2020a) apibūdina nauda, identifikuojama trimis lygiais:

- įmonės lygis. Teigiama, kad įmonėms ĮSA teikia didelę naudą, susijusią su rizikos valdymu, išlaidų taupymu, galimybe plėtoti investicijas, santykiais su klientais, personalo valdymu, veiklos darnumu, gebėjimu diegti inovacijas ir pelno didinimu;

- ES ekonomikos lygis. Pabrėžiama, kad ĮSA diegimas didina įmonių darnumą ir inovatyvumą, o tai lemia visos ekonomikos darnų vystymąsi;

- visuomenės lygis. Pabrėžiama, kad ĮSA pateikia vertybių rinkinį, kuriuo remiantis galima sukurti darnesnę visuomenę, lemiančią perėjimą prie darnios ekonomikos sistemos.

TDO, veikianti trišaliu principu (apima vyriausybę, darbuotojus ir darbdavius), pritaria ES suformuluotai ĮSA sampratai, atsižvelgiant į šių subjektų trišalius interesus, identifikavo pagrindines verslo atsakomybės sritis, tokias kaip: informacijos atskleidimas, žmogaus teisės, užimtumas ir darbo santykiai, aplinka, kova su kyšininkavimu ir korupcija, vartotojų interesai, mokslas ir technologijos, konkurencija ir mokesčiai (ILO, 2017; EC, 2019).

EBPO, vertindama įmonių atsakomybę, ypač atkreipia dėmesį į tarptautinių įmonių rizikos identifikavimą, kad būtų išvengta neigiamo jos poveikio, susijusio su įmonių veikla ir jų dalyvavimu tarptautinėse tiekimo grandinėse, kad verslo veikla gali turėti neigiamą poveikį, susijusį su įmonių valdymu, darbuotojais, žmogaus teisėmis, aplinka ir pan. EBPO pabrėžia, kad tarptautinėms įmonėms priskiriamas ir svarus skatinamasis teigiamas jų veiklos indėlis į ekonominę, aplinkos ir socialinę pažangą tiek verslą priimančioje, tiek verslą vystančiose šalyse. Veiksmingas rizikos vertinimas grindžiamas ĮSA integravimu į įmonės politiką ir valdymo sistemas, o jos tikslas – padėti įmonėms pašalinti neigiamą poveikį, kurį jos sukelia arba kurį gali patirti iš šalies tarptautinėje tiekimo grandinėje (OECD, n.d). EBPO atsakingą įmonių elgesį apibrėžia kaip įstatymų laikymąsi, nuolatinį reagavimą į visuomenės lūkesčius įvairiose gyvenimo srityse (pvz., darbo santykiuose, finansinėje apskaitoje, aplinkosaugoje ir pan.). Praktikoje RBC išreiškia konkretų verslo elgesio modelį, kuris turėtų: a) teigiamai prisidėti prie ekonominės, aplinkos ir socialinės pažangos, siekdamas darnaus vystymosi, ir b) vengti neigiamo poveikio ir jį šalinti, užkirsti kelią neigiamam poveikiui arba jį sušvelninti veiksmais, tiesiogiai susijusiais su jų veikla, produktais ar paslaugomis (OECD, 2015).

Praktinė patirtis rodo, kad įmonių veikla lemia tiek ES šalių narių, tiek viso pasaulio piliečių elgesį įvairiose rinkose, pvz., darbo rinkoje (darbo sąlygos, darbo

pasiūla, darbo kvalifikacija ir pan.), prekių rinkoje (prekių paklausa, jų asortimentas ir t. t.) ir pan. Įmonių ir organizacijų veiklos poveikis transformuojamas ir yra reikšmingas kitiems ekonomikos sektoriams, pvz., sveikatos apsaugai, aplinkosaugai, švietimo ir mokslo sektoriui, inovacijų ir investicijų politikai, žmogaus teisėms ir pan. Dėl šios priežasties verslo lyderiai per savo priimamus sprendimus ir jų įgyvendinimo veiklą, ypač per tarptautines tiekimo grandines, gali teigiamai arba neigiamai veikti bendruomenę, visuomenę ir aplinką. ĮSA principų taikymas leidžia sinergizuoti teigiamą poveikį arba užkirsti kelią, valdyti ir sušvelninti bet kokią neigiamą situaciją ar poveikį, kurie gali atsirasti. Tokiu būdu pasireiškia atsakingas verslo arba verslo lyderio elgesys. ĮSA yra savanoriškai integruoti socialiniai, aplinkosaugos ar skaidraus verslo principai, todėl šiuose procesuose valdžios institucijos vaidina tik pagalbinių vaidmenį, prireikus taikant papildomą reguliavimą.

Teigiamas požiūris į įmones, integruojančias ir teikiančias sprendimus, susijusius su darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimu, gali padėti privačiam sektoriui atverti naujas verslo galimybes, padidinti efektyvumą, geriau valdyti trumpalaikę ir ilgalaikę riziką, skatinti naujoves, pritraukti ir išlaikyti darbuotojus, vartotojus ir klientus, kad jie laikytųsi gero elgesio principų savo tiekimo tinklo grandinėje ir investuotų į mokymąsi visą gyvenimą ir įsidarbinimo galimybes. Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimas taip pat suteikia galimybių privačiam sektoriui vykdyti bendrus tyrimus, plėsti bendradarbiavimo platformas ir pasitikėjimą suinteresuotosiomis šalimis (EC, 2020 b).

EK, JTO atlikti tyrimai (EC, 2020b; UNO, 2017) rodo, kad užtikrinant verslo plėtrą, laikantis darnaus vystymosi tikslų, iki 2030 m. būtų galima sukurti apie 380 milijonų naujų darbo vietų; vien tik lyčių lygybės įgyvendinimas iki 2025 m. padidintų pasaulio bendrąjį produktą mažiausiai 12 trilijonų USD; dėl geresnės sveikatos ir švietimo padidėtų darbo našumas. Sumažėjusi socialinė nelygybė ir stresas aplinkai sumažintų politinį netikrumą, verslo riziką ir padidintų investicijų grąžą, vartotojų ir gamintojų lūkesčius. Tai leidžia apibendrinti, kad darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti reikalingas atsakingas verslas, o sėkmingai tolesnei verslo raidai būtini darnaus vystymosi tikslai kaip vykdomų pokyčių kryptis (UNO, 2017). Darnaus vystymosi tikslai pateikia įtikinamą augimo strategiją socialiai atsakingam individualiam verslui, verslui apskritai, pasaulio ekonomikai ir visai visuomenei.

Užsienio autorių tyrimuose (McIntosh, Thomas, Leipzinger, Coleman, 2002) akcentuojant verslo vaidmenį vartojami alternatyvūs terminai, pvz., „atsakingas verslas“, „verslo pilietiškumas“. Šie terminai tiesiogiai siejami su jų svarbiu vaidmeniu ugdant visuomenę.

Visuomenės ugdymas

Šiandieninė visuomenė savo kasdienėje veikloje įvairiose ūkinėse srityse ir privačiame gyvenime vis plačiau naudoja informaciją ir įvairias jos apdorojimo, perdavimo technologijas, todėl nuolat akcentuojama mokymosi visą gyvenimą

svarba. Kita vertus, ji vadinama informacine visuomene, kuri apibūdinama kaip atvira, išsilavinusi ir besimokanti visuomenė.

Toffler (1990) pagrindė visuomenės raidos pagal trukmę, vykusios esminės veiklos požiūriu trimis bangomis, klasifikaciją:

I banga – agrarinė (truko apie 10 000 metų);

II banga – industrinė (maždaug nuo 1800 m. iki šių laikų);

III banga – informacinė (maždaug nuo 1980 m., kuri tebesitęsia ir dabar).

Savo ruožtu informacinė visuomenė klasifikuojama pagal visuomenėje vyraujančių specialistų tipą į:

1) informacinių technologijų specialistus, kurių tiesioginis darbas yra naujų technologijų kūrimas ir diegimas; jie sudaro apie 4 proc. visuomenės;

2) informacinių technologijų taikymo specialistus, kurių tiesioginis darbas yra diegti ir naudoti naujas technologijas įvairiose ūkinėse veiklose; šių specialistų yra apie 16 proc.;

3) informacinių technologijų vartotojus, t. y. įvairių specialybių bei profesijų žmones, naudojančius informacinių technologijų priemones darbe ar namuose.

Lietuvos informacinės visuomenės ugdymą apibrėžia Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 m. programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“, parengta atsižvelgiant į tai, kad informacinės visuomenės plėtra, veikianti įvairias visuomenės gyvenimo sritis ir šalies ūkio sektorius, prisideda prie darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo (LRV, 2014). Pasauliniu lygiu moksliniai tyrimai ir eksperimentinė plėtra vyksta sparčiai, tai skaitmeninio raštingumo įgūdžiai turi būti nuolat atnaujinami tiek formaliuoju, tiek neformaliuoju būdu. Pažangiose konkurencingose įmonėse technologijos nuolat kinta, todėl darbuotojai nespėja įgyti reikiamų žinių ir įgūdžių, dėl to jaučiamas aukštos kvalifikacijos darbuotojų trūkumas, pvz., Lietuvoje tik 52 proc. gyventojų turi skaitmeninio raštingumo įgūdžių (pagal šį rodiklį 2016 m. Lietuva užėmė tik 20 vietą ES); besiplėtojanti technologinė pažanga nacionaliniu ir globaliu lygiu reikalauja plačiau naudotis e. paslaugomis, todėl svarbu, kad paslaugų naudotojai, tiekėjai ir darbuotojai turėtų pakankamai skaitmeninių žinių ir įgūdžių; darbo rinkos dalyviams reikia nuolat kelti informacinių ir ryšio technologijų naudojimo kvalifikaciją kylantiems poreikiams patenkinti (pvz., mobilusis parašas, bendravimas per vaizdo konferencijas, duomenų ir projektų analizė internete, nuotolinis darbas, internetinė prekyba ir pan.). Darbo rinkos dalyviai, kaip informacinės visuomenės dalis, informacinių ir ryšio technologijų naudojimo žinias ir įgūdžius tiesiogiai tobulina savo darbinėje veikloje, todėl šiuo požiūriu ĮSA yra reikšmingas visuomenės ugdymo instrumentas. Ugdymo procesas apima praeities ir dabarties pasiekimus ir formuoja ateities lūkesčius. Pasak Laužiko, ugdymas „yra tas socialinės kultūros veiksmas, kuriame susitinka praeities kultūros lobynas, dabarties asmens ir žmonijos gyvenimas ir ateities perspektyvos“ (Laužikas, 1993, percituota iš: Šernas, 2001).

Atlikti tyrimai (Įmonių socialinė atsakomybė, 2006, p. 12; Įmonių socialinės atsakomybės vadovas, 2006) rodo, kad ĮSA politikos ir strategijos kelia bendrą

krašto gerovę, ypač tuomet, kai į jas įsitraukia plačioji visuomenė. Viena vertus, ĮSA taikymas yra visuomenės brandumo rodiklis, kita vertus – šiuolaikinės informacinės visuomenės formavimo veiksnys. Nors įmonių vaidmuo Lietuvoje daugiausia siejamas su mokesčių mokėjimo prievole, pelno siekiu, darbo vietų kūrimu ir aplinkosaugos reikalavimų laikymusi, tačiau jos dalyvauja ir įgyvendinant darnaus vystymosi tikslus.

Socialiai atsakinga įmonė, įgyvendindama darnaus vystymosi tikslus, gali sėkmingai su jais suderinti ir savo veiklos siekius (arba pasiekti 3E (angl. 3P) elementų balansą), suklasifikuotus į tris grupes (Marrewijk, 2003):

1. Ekonomika / efektyvumas (angl. *profit*) – t. y. pelningumas, konkurencingos prekės ir paslaugos, valdymo efektyvumas, finansinės rizikos valdymas, tiekimo patikimumas ir kt.

2. Etika (angl. *people*) – t. y. rūpinimasis darbuotojų gerove, darbuotojų motyvacijos sistemos palaikymas, vartotojų informavimas ir etiškas elgesys.

3. Ekologija (angl. *planet*) – t. y. veiklos poveikio aplinkai ir ekologinės rizikos valdymas, taršos mažinimas, aplinkosauginių teisės aktų ir normų laikymasis, veiklos procesų tobulinimas aplinkosauginiu aspektu ir kita.

Tyrimas rodo, kad ĮSA vykdo ne tik prievolės darbuotojams ir visai visuomenei, bet yra ir visuomenės ugdymo priemonė, savo veikloje laikydamosi atsakingo verslo principų. Įmonėms, įgyvendinančioms ĮSA, rekomenduojama savo veikloje laikytis socialinės atsakomybės standarto ISO 26000 principų, kurie yra (A guide on ..., 2014):

- atskaitomybė – tai atsakomybės už savo veiksmus ir sprendimus pripažinimas, atsakingumo valdančiosioms institucijoms, suinteresuotoms šalims ir visuomenei užtikrinimas;

- skaidrumas – tai reikiamos informacijos apie faktus pateikimas suinteresuotosioms šalims, kurios gali jas paveikti, tinkamu, aiškiu, tikslu būdu ir laiku;

- etiškas elgesys – tai elgesys, atitinkantis pripažintas teisingo elgesio normas konkrečiose situacijose ir derinant su tarptautinėmis elgesio normomis;

- dėmesys suinteresuotosioms šalims – tai vertinimas ir atsižvelgimas į asmenis, organizacijas, įmones ir pan., t. y. į subjektus, kurie išreiškia susidomėjimą konkrečios įmonės veikla;

- įstatymų laikymasis – tai minimalus požiūris būti socialiai atsakingam visiškai atitinkant konkrečios šalies, kurioje įmonė veikia, įstatymų reikalavimus;

- tarptautinių elgesio normų laikymasis – tai nurodymų pagal sutartis ir kitus tarptautinius susitarimus, kurie taikomi socialinei atsakomybei, netgi jei jie nėra privalomi organizacijai, perėmimas;

- žmogaus teisių gerbimas – tai žmogaus teisių svarbos, jų visuotinio pripažinimo, rūpinimasis, kad įmonės veikla, tiesiogiai ar netiesiogiai, nepažeistų žmonių teisių ir ekonominės, socialinės ir jai priskirtos gamtinės aplinkos.

ISO 26000 standartas yra universalus ir skirtas tiek viešojo, tiek privataus sektorių įmonėms ir organizacijoms. Kadangi skirtingose veiklos srityse pagal įmo-

nių ir organizacijų tipus susiduriama su skirtingomis veiklų ypatybėmis, kiekvienas ūkinis subjektas sprendžia, kaip spręsti konkrečias problemas.

Praktika rodo, kad ĮSA plėtrą Lietuvoje stabdo tokios sisteminės ir sunkiai įveikiamos kliūtys kaip gyventojų pilietinio aktyvumo stoka, nepakankamai stiprios tiek profesinės sąjungos, tiek kitos nevyriausybinės organizacijos. Daugelyje įmonių ĮSA suvokiama fragmentiškai, nėra integruota į įmonių strategijas. Verslo aplinkoje, ypač smulkiojo ir vidutinio, vyrauja nuomonė, kad ĮSA diegimas yra brangus procesas, kuris įmonei nėra naudingas, nes vartotojams svarbiausia yra kaina, kartais – kokybė, bet retai – įmonės reputacija ar jos socialinė atsakomybė (LRV nutarimas, 2010).

Vertindami institucijų ir sektorių korupcijos lygį, 80 proc. Lietuvos gyventojų korumpuotu laiko Seimą, 79 proc. – teismus, 78 proc. – politines partijas, 73 proc. – sveikatos priežiūros institucijas. 26 proc. Lietuvos gyventojų teko duoti kyšį švietimo, teismų, sveikatos priežiūros, policijos, registravimo ir leidimų išdavimo, komunalinių paslaugų teikimo, mokesčių, žemėtvarkos institucijose (LRS, 2015).

Tačiau gyvenime dažnai darnaus vystymosi tikslai (teisingumo, lygių galimybių, orių darbo sąlygų ir aplinką tausojančios ūkinės veiklos principai ir pan.) įgyvendinami sunkiai. Kita vertus, svarbiausia darnios plėtros prielaida yra įmonių socialinė atsakomybė – suvokimas, kad ji taip pat reikšmingai formuoja visuomenės mikroklimatą, todėl, greta pelno siekimo, ilgalaikiam ir darniam verslui būtina ne tik nepažeisti įstatymų, bet laikytis ir jų reikalavimų, prisidėti prie visuomeninių tikslų įgyvendinimo (pvz., sveikesnės, draugiškesnės visuomenės kūrimo, dirbti geresnėmis darbo sąlygomis, konkurencingų darbo vietų kūrimo regionuose ir pan.). Verslas turi įgyti ir didinti visuomenės, tiek darbuotojų, tiek vartotojų, pasitikėjimą. Nepasitikėjimą įmonių ir organizacijų elgesiu ir neigiamą ĮSA vertinimą skatina neskaidrūs viešieji pirkimai ir bankrotai, korupcijos ir kyšininkavimo faktai, darbuotojų skaičiaus mažinimas, mobingo ir nepotizmo atvejai, didėjantis pelnas, neaugant darbuotojų atlyginimams, ir pan., tai menkina įmonių reputaciją vartotojų pažiūriu ir neigiamai veikia visos visuomenės vystymąsi.

ĮSA plėtojimo klausimo Lietuvoje svarbą rodo tai, kad jis įvairiais aspektais yra įtrauktas į septynioliktosios Vyriausybės 2016–2020 m. programą (LRS, 2016):

117.7 punkte nurodyta, kad į mokyklų pilietiškumo, verslumo ugdymo programas bus įtrauktas verslo socialinės atsakomybės ir socialinės partnerystės sampratos skleidimas, bus skatinama su tuo susijusi socialinė reklama;

117.15 punkte teigiama, kad bus skatinamas socialinis dialogas ir siekiama sąmoningesnio darbdavių požiūrio į darbuotojus;

201.3 punkte įsipareigota skatinti verslo socialinę atsakomybę;

203.6 punkte įsipareigota skatinti verslo socialinės atsakomybės svarbos suvokimą.

Šalies ekonominės raidos ir visuomenės gerovės užtikrinimo požiūriu ypač svarbu, kad šios programinės nuostatos būtų įgyvendintos ir nesiformuotų skeptiškumas ĮSA atžvilgiu.

Išvados

Modernizavimo procesai vyksta įvairiuose ūkinės veiklos sektoriuose globaliu lygiu ir įtraukia vis daugiau pasaulio valstybių. Vienas svarbių modernizavimo veiksnių yra įmonių socialinė atsakomybė (ISA), lemianti darnų vystymąsi ir visuomenės ugdymą. ISA klausimai yra aktualūs ir plačiai nagrinėjami pasauliniu lygiu. Lietuvos tyrėjai taip pat įsitraukė į šias diskusijas.

Pateikiamame tyrime apibūdinant ISA tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektais, neapsiribota viena apibrėžtimi, bet pateikiama įvairiapusė samprata. Pabrėžiant ISA koncepcijos reikšmę, svarbu priminti, jog ji yra vertinama kaip esminis Europos socialinio modelio ir Europos darnaus vystymosi gebėjimų elementas ir priemonė.

Pačia bendriausia prasme ISA yra įmonės atsakomybė už poveikį aplinkai ir visuomenei, tai principas, kai įmonė ar organizacija kartu su veiklos partneriais ieško inovatyvių sisteminių socialinių, aplinkosaugos, ekonominės gerovės problemų sprendimo būdų, o santykiuose su visais suinteresuotais visuomenės, verslo ir valdžios atstovais vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei ir gamtai vertybiniais principais ir laikosi gero elgesio principų.

Darnios plėtros (tiek pasauliniu, tiek ES šalių narių, taip pat Lietuvos požiūriu) tikslų įgyvendinimas labai priklauso nuo ISA diegimo ir įtvirtinimo, kas užtikrina ilgalaikį įvairių subjektų (darbuotojų, vartotojų, susijusių verslų, valdžios atstovų, bendruomenės, suinteresuotos visuomenės) pasitikėjimą ir nuostatas vadovautis pagarbos žmogui, visuomenei ir gamtai vertybiniais principais. Darbo rinkos dalyviai, vartotojai, kaip informacinės visuomenės dalis, informacinių ir ryšio technologijų žinias ir įgūdžius tiesiogiai tobulina tiek savo darbe (veikloje), tiek įvairiuose prekių ir paslaugų naudojimo procesuose, todėl šiuo požiūriu ISA yra reikšmingas visuomenės ugdymo instrumentas. Ugdymo procesas apima praeitį ir dabarties pasiekimus ir žinias ir kuria ateities lūkesčius.

Laikantis ISA standarto ISO 26000 principų (atskaitomybės, skaidrumo, etiško elgesio, dėmesio suinteresuotosioms šalims, pagarbos įstatymams, tarptautinėms elgesio normoms ir žmogaus teisėms) gerėja įmonių įvaizdis, didėja veiklos skaidrumas, vartotojų ir visos visuomenės pasitikėjimas jomis.

Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė rodo, kad darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti reikalinga ISA, o sėkmingai tolesnei ūkinės veiklos raidai – darnaus vystymosi tikslai kaip pokyčių kryptis. Darnaus vystymosi tikslai nusako įtikinamą augimo strategiją socialiai atsakingam individualiam verslui ir verslui apskritai, pasaulio ekonomikai ir visai visuomenei.

Praktika rodo, kad ISA plėtrą Lietuvoje stabdo tokios sisteminės ir sunkiai įveikiamos kliūtys kaip gyventojų pilietinio aktyvumo stoka, nepakankamai stiprios tiek profesinės sąjungos, tiek kitos nevyriausybinės organizacijos. Nepasitikėjimą įmonių ir organizacijų elgesiu ir neigiamą ISA vertinimą skatina neskaidrūs viešieji pirkimai ir bankrotai, kyšininkavimo ir korupcijos faktai, darbuotojų skaičiaus mažinimas, mobingo ir nepotizmo atvejai, didėjantys pelnai nedidėjant darbuotojų

atlyginimams ir pan., tai menkina įmonių reputaciją vartotojų pažiūriu ir neigiamai veikia visos visuomenės vystymąsi.

ĮSA plėtros klausimo Lietuvoje svarbą rodo tai, kad jis įvairiais aspektais yra įtrauktas į septynioliktosios Vyriausybės 2016–2020 m. programą (LRS, 2016), todėl Lietuvos ekonominės raidos ir visuomenės gerovės užtikrinimo požiūriu ypač svarbu, kad šios programinės nuostatos būtų įgyvendintos ir nesusiformuotų skepticizmas ĮSA atžvilgiu, kuris neigiamai paveiktų darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo ir sulėtintų visuomenės ugdymo procesą.

Literatūra

1. A guide on how to use the GRI G4 Guidelines and ISO 26000 in conjunction. 2014. ISO publications. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <https://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Exporters/Exporting_Better/Quality_Management/Redesign/Revised%20draft%20ISO%20KR%20comments_Final.pdf>

2. Allen, M. W., Craig, C. A. (2016). Rethinking corporate social responsibility in the age of climate change: A communication perspective. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 1(1), 1. [Žiūrėta 2020-03-03.] Prieiga per internetą: <<https://jcsr.springeropen.com/articles/10.1186/s40991-016-0002-8>>

3. 2020 m. Europa. (2010). Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Europos Komisija. Briuselis, 3.3.2010. KOM (2010) 2020 galutinis. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:LT:PDF>>

4. Česnyienė, R., Neverkevič, M. (2009). Įmonių socialinė atsakomybė ir jos iniciatyvų diegimo kliūtys smulkiojo ir vidutinio verslo įmonėse. *Verslas, vadyba ir studijos*. Vilnius: VGTU. 2009, p. 261–270.

5. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 m. (2015). Jungtinių Tautų Asamblėja „Keiskime mūsų pasaulį“. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 m. [Žiūrėta 2020-03-21.] Prieiga per internetą: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarke-2030-darnaus-vystymosi-tikslai-ir-kiti-tarptautiniai-susitarimai> >

6. EC. (2019). Commission Staff Working document - Corporate Social Responsibility, Responsible Business Conduct, and Business and Human Rights: Overview of Progress. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/34482>>

7. EC. (2020a). Corporate social responsibility & responsible business conduct. European Commission. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/growth/industry/sustainability/corporate-social-responsibility_en>

8. EC. (2020 b). Corporate social responsibility. Recommendations to the European Commission by the subgroup on „Corporate social responsibility“ of the Multi-Stakeholder Platform on the Implementation of the Sustainable Development

Goals in the EU. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/recommendations-subgroup-corporate-social-responsibility_en.pdf>

9. EK. (2005). Integruotos ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo gairės (2005–2008 m.), apimančios KOMISIJOS REKOMENDACIJĄ dėl valstybių narių ir Bendrijos bendrųjų ekonominės politikos gairių (pagal EB sutarties 99 straipsnį) (2005). Europos Bendrijų Komisija. Briuselis. 12.4.2005. KOM (2005) 141 galutinis. 2005/0057 (CNS). [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52005DC0141>>

10. EK komunikatas. (2006). Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas: paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui. KOM (2006) 136 galutinis. Briuselis, 2006-03-29. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?259269618> (2009 02 19)>

11. EK. (2011). ES įmonių socialinės atsakomybės strategija. Atnaujinta 2011–2014 m. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Briuselis, 2011-10-25. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52011DC0681>>

12. Global Compact. (2019). [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc>>

13. ILO. (2017). Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy (MNE Declaration) - 5th Edition. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<https://www.ilo.org/empent/areas/mne-declaration/lang--en/index.htm>>

14. Išoraitė, M. (2013). Alaus gamybos įmonių socialinės atsakomybės tyrimas. *Verslo sistemos ir ekonomika*. Vol. 3(2). P. 248–265.

15. Įmonių socialinė atsakomybė. (2006). Aktualūs socialinės politikos klausimai 2006/7 m. Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Darbo apsaugos ir socialinių tyrimų institutas, Lietuvos Respublikos trišalė taryba, V. 2006. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <http://www.dsti.lt/ISA_2006.pdf>

16. Įmonių socialinės atsakomybės vadovas. (2006). Darbo ir socialinių tyrimų institutas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos trišalė taryba.

17. Khan, M.A. (2017). To evaluate the role of corporate social responsibility programs on the buying behavior of consumers of FMCG sector companies in lucknow. *Amity Global Business Review*, 2(12), 46–50. [Žiūrėta 2020-05-15.] Prieiga per internetą: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=3c6aa3a8-1719-4300-8f99-d7a937b3b980%40pdc-v-sessmgr02&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=128325998&db=bth>>

18. LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2018). Projektas „Įmonių

socialinės atsakomybės skatinimas“. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/1283_pavyzdinis-isdiegimo-planas_valstybes-institucijos.pdf>

19. Laužikas, J. (1993). *Švietimo integracijos pagrindai*. Rinktiniai raštai, 1. Kaunas: Šviesa.

20. Leonski W., Beyer, K. (2016). Reporting as an Important Instrument of Corporate Social Responsibility. *Journal of Corporate Responsibility and Leadership*, 2(3), 67–77. [Žiūrėta 2020-03-15.] Prieiga per internetą: <http://jcr.lumk.pl/files/8514/8837/2494/Leonski_Beyer.pdf>

21. LRS. (2015). Lietuvos Respublikos Seimas. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 m. programos patvirtinimo“. 2015 m. kovo 10 d., Nr. XII-1537. Vilnius. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/apie-nb/administracine-informacija/korupcijos-prevencija/Lietuvos_Respublikos_nacionalin%C4%97s_kovos_su_korupcija_20152025_met%C5%B3_programa.pdf>

22. LRS. (2016). Lietuvos Respublikos Seimas. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. 2016 m. gruodžio 13 d., Nr. XIII-82. Vilnius. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lit/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4>>

23. LRV Nutarimas. (2010). Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nutarimas „Dėl Nacionalinės įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009–2013 metų programos ir jos įgyvendinimo 2009–2011 metų priemonių plano patvirtinimo“. 2010 m. sausio 12 d., Nr. 53 Vilnius. Žin., 2010, Nr. 8-368. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lit/?jfwid=bkyibgb3e&actualEditionId=RuAeEvELeZ&documentId=TAIS.363948&category=TAD>>

24. LRV. (2014). Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Nutarimas „Dėl informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ patvirtinimo“. 2014 m. kovo 12 d., Nr. 244. Vilnius. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/dbd546f0b04011e39a619f61bf81ad0a/asr>>

25. Leitonienė, S., Šapkauskienė, A. (2016). Information disclosure in corporate social responsibility reports. The case of Lithuanian companies. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowość*, 88(144), 73–85. [Žiūrėta 2020-05-29.] Prieiga per internetą: <<https://ztr.skwp.pl/api/files/view/64755.pdf>>

26. Marrewijk, M. (2003). Concepts of Definitions of CSR and Corporation Sustainability: Between Agency and Communion. *Journal of Business Ethics*. 44, 2/3. [Žiūrėta 2020-03-15.] Prieiga per internetą: <<http://www.springer-link.com/content/t7175m6131691452/fulltext.pdf>>

27. Mclutosh, M., Thomas, R., Leipzinger, D., Coleman, G. (2002). *Living corporate citizenship: strategic routes to socially responsible business*. UK: Bath.

28. Mir, U. A., Shah, F. A. (2018). Impact of Corporate Social Responsibility on Corporate Financial Performance: *A Study Of The Consumer*

Goods Industry of India. Amity Global Business Review, 1(13), 50–59. [Žiūrėta 2020-05-29.] Prieiga per internetą: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=10b9b49c-fda8-4c60-9d54-d688e8dbc926%40sdc-v-sessmgr01>>

29. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. (2011). [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <lr.lt/uploads/am/documents/files/ES_ir_tarptautinis_bendradarbiavimas/Darnaus_vystymosi_tikslai/NDVS/NDVS.pdf>

30. Nacionalinė įmonių socialinės atsakomybės plėtros 2009–2013 metų programa, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. sausio 12 d. nutarimas Nr. 53. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=363948>

31. OECD. (2015). *Policy Framework for Investment 2015 Edition*. OECD Publishing, Paris. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/mcm-2018/documents/Policy-Framework-for-Investment-2015-CMIN2015-5.pdf>>

32. OECD (n. d.). *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct Design: Peggy King Cointepas OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct*. P. [Žiūrėta 2020-05-14.] Prieiga per internetą: <<https://mneguidelines.oecd.org/>>

33. Šernas, V. (2001). Visuomenės bei individo ugdymo pedagogų brandos problemos. *Filosofija, sociologija*. 2001. Nr. 4, 35–43.

34. Toffler, A., Toffler H. (1990). *Power shift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century*. US: Bantam Books, ISBN 0-553-29215-3; 585 pg.

35. UNO. (2017). *Better Business, Better World. Business and Sustainable Development Commission*. [Žiūrėta 2020-03-20.] Prieiga per internetą: <<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2399BetterBusinessBetterWorld.pdf>>

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AS A FACTOR OF THE SOCIETY DEVELOPMENT

Prof. dr. Jadvyga Čiburienė

Kaunas University of Technology

Summary

The processes of modernization of social and economic development take place in various sectors of economic activity at the global level and involve an increasing number of countries and factors in the world. One of the important factors of modernization is corporate social responsibility which leads to sustainable development and modern society development. The issues of corporate social responsibility are relevant and widely addressed at the global level. Socially responsible companies contribute to the development of both the community and the society by pursuing national and global goals of sustainable development. Sustainable business is the path and pursuit of the economic development of every state. Economic, social and environmental problems of any state can be addressed at the microeconomic level, i.e. at the level of companies and organizations in all sectors of economic activity and to lead to sustainable development throughout the country and to develop modern society.

The object of the research is corporate social responsibility as a factor of the society development.

The aim of the research is to investigate corporate social responsibility as a means of the development of modern society.

Research methods: analysis of scientific literature and documents, comparison and interpretation of statistical data.

The study discusses the concept of corporate social responsibility emphasizing that it is seen as an essential element and tool of the European social model and the European capacity for sustainable development. The article argues that the achievement of the goals of sustainable development requires corporate social responsibility which, acting in accordance with the principles of good behavior and the principles of the social responsibility standard ISO 26000, cooperates with stakeholders and participates in the development of today's information society.

AUTORIAUS LYDRAŠTIS

Autoriaus vardas, pavardė: Jadvyga Čiburienė

Mokslo laipsnis ir vardas: socialinių mokslų daktarė, profesorė

Darbo vieta ir pareigos: Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir vadybos fakulteto profesorė

Autoriaus mokslinių interesų sritys: makroekonomika, ekonominis augimas, ekonominė politika, ekonomikos stabilizavimo politika ir kt.

Telefonas ir el. pašto adresas: jadvyga.ciburiene@ktu.lt

AUTHOR'S COVER LETTER

Author's name and surname: Jadvyga Čiburienė

Academic degree and name: PhD, Professor

Workplace and position: Kaunas University of Technology, School of Economics and Management, Professor

Author's research interests: macroeconomics, economic growth, economic policy, problems of higher education, economic stabilization policy

Telephone and e-mail address: jadvyga.ciburiene@ktu.lt